STEMMEN FRA DYBET

Aksel Haaning

Jung – En stemme fra dybet

Akademisk Forlag, 2016

360 sider, DKK 399,95

At se det moderne europæiske menneskes lidelse og den moderne kulturs kriser som udtryk for fortrængte ubevidste processer er ikke nyt. Men til trods for at denne fortælling om det moderne menneskes fremmedgørelse og tabet af kulturel identitet og mening længe har været en art filosofisk grundfortælling, formår Aksel Haaning i sin nye bog om Jung alligevel at bidrage med nye perspektiver, først og fremmest gennem en overbevisende fremstilling af de videnskabshistoriske og videnskabsteoretiske problemstillinger og diskussioner i brudfladen mellem psykologi, religion og videnskab og gennem en fornyet diskussion af begrebet om det ubevidste.

Haaning præsenterer Jung som en vigtig og original grundlægger af den moderne psykologi og der følges en linje, der går stik imod den gængse opfattelse af Jung, som blot et vedhæng til Freud – et appendiks til mesteren. En opfattelse der særligt i Danmark har domineret med en nedvurdering af Jung til følge.

Haanings genopdagelse af Jung, som tænker i egen ret er ikke af den slags, der blot præsenterer en omvendt tolkning. I stedet gør Haaning en dyd ud af at lade sin videnskabshistoriske metode manifestere sig direkte i bogen, som netop er skrevet ud fra det perspektiv, at videnskabens historie(r) ikke kan reduceres til en fortælling om store geniers enkeltpræstationer, men i stedet må være en fortælling om en kompleks udvikling af begreber og teorier, deres lange omveje og mange vildveje – og hvor enhver afdækning implicerer en tildækning. Læsningen af Jung følger således den hermeneutiske grundpointe, at historien og traditionen er væsenskonstituerende elementer for mennesket. Det videnskabshistoriske spor bliver nøglen til at forstå Jungs teorier om menneskets psyke og hans psykoterapeutiske arbejde. Et spor der samtidig underbygger Haanings videnskabsteoretiske metode, som forstår arbejdet med historien som en oparbejdning af det glemte, det udeladte, det marginaliserede og fortrængte.

Hos Jung bliver begrebet om det ubevidste i højere grad end hos Freud sat i for- bindelse med kulturen. Freud selv skrev godt nok i sit sene værk *Das Unbehagen in der Kultur* (1930) om det ubevidstes indflydelse og manifestation i kulturen, men forblev skeptisk og mente, at en overføring af de psykologiske processer fra det enkelte menneske til en kulturel sfære kun kan have en begrænset gyldighed som en løs analogi. Forskellen mellem Jung og Freud består i betoningen af det enkelte menneskes placering i en historisk og kulturel kontekst. Hos Jung forbindes den europæiske kultur mere direkte med den enkeltes eksistentielle lidelser og omvendt.

Netop i konstellationen mellem den individuelle lidelse og kulturens kriser, viser der sig, ifølge Jung, en historisk defineret konflikt mellem videnskab og religion – viden og tro. Jungs diagnose af det moderne

udfordrer ikke kun det (natur)viden- skabelige verdensbilledes indre spændingsforhold, men også den religiøse bevidstheds dogmer. Begge definerer sig selv som den andens modsætning, og begge er i dag utilstrækkelige, når det kommer til at give orientering og mening.

Videnskaben er ikke bare i dens stræben og forklaringsmetode religionens mod- sætning, men har samtidig umuliggjort selvsamme religion – afsløret den som utroværdig. Men til trods for videnskabernes evne til at forklare, hvordan alting hænger sammen, kan de ikke give svar på metafysisk-eksistentielle spørgsmål. Videnskabens manglende evne til at give orientering og mening, går med andre ord hånd i hånd med religionens utroværdighed. Resultatet er, at mennesket står tilbage med en gold og uvedkommende videnskab og en utilstrækkelig og utroværdig religion. Eller netop dét Nietzsche – og Jung var, som Freud, en ivrig Nietzsche-læser – kaldte nihilisme.

For Jung drejer det sig ikke om at bekende sig til enten videnskab eller religiøs erfaring, men om at se deres gensidige samhørighed. Mennesket må i sin generelle orienteringsløshed finde en ny retning gennem en genopdagelse af den religiøse erfaring og en genopdagelse af den orienteringsgivende viden. En genopdagelse der skal søges i historien, nærmere bestemt i den indre forbindelse mellem tro og viden, der kan findes i de filosofiske og videnskabelige traditioner, men som oftest udelades i den gængse videnskabshistorie. Det er historien om denne genopdagelse, via historien om Jungs genopdagelse af det tabte skrift *Aurora consurgens*, som Haaning præsenterer os for.

I denne genopdagelse tegnes konturerne af begrebet om det ubevidste, som Jung forstår det. Begrebet om det ubevidste fungerer dermed både som et middel for den videnskabshistoriske oparbejdning, og som centralt begreb i forståelsen af Jungs diagnosticering af den europæiske kulturs krise og menneskets lidelse.

I filosofien findes begrebet om det ubevidste i flere forskellige betydninger, som ikke i første omgang har det skær af irrationalitet og religiøs erfaring, som Jung til- deler det. Begrebet findes i nyere tid som et vagt begreb i den empiriske psykologi hos Leibniz og Kant; som "petites perceptions" eller "ikke-bevidste" forestillinger; senere hos Schelling, der ophøjer kunsten til filosofiens sande *organum*, som en idé om det absolutte jeg som producerende, hvilket kommer til udtryk i det kunstneriske geni; senere igen som blind vilje hos Schopenhauer, der udgør verdens egentlige væsen, hinsides forestillingens bundethed til subjekt-objekt formen. Først herefter, og over mange stationer, fra Ernst Platner, Goethe, Jean Paul, Eduard von Hart- mann, Théodore Flournoy og Freud, bliver begrebet hos Jung knyttet særligt til den religiøse erfaring, og set som direkte manifest i kulturen, som noget kollektivt. Det er særligt denne sene udvikling inden for den psykoanalytiske tradition der forfølges.

Det er samtidig her, at bogen har sine mest umiddelbare svagheder. Utvivlsomt fordi Haaning vil forene det videnskabs-teoretiske og –historiske spor med en filosofisk diskussion og samtidig gøre det inden for rammerne af en biografisk og kulturhistorisk fortælling. Det er selvfølgeligt et umanerligt vanskeligt genremix, der på trods af Haanings lette stil efterlader et indtryk af, at diskussionerne og ana- lyserene ikke gennemføres i dybden. Den videnskabsteoretiske pointe bliver undertiden utydelig og forsvinder i mængden af historiske data; og den filosofiske diskussion træder i baggrunden i forhold til den biografiske fortælling og ender med helt at forsvinde.

Men på sine egne betingelser, som et genremix, er bogen ikke bare fængende velskrevet men i det hele taget vellykket. Den biografiske tråd spindes som i en ro- man sammen med en større idehistorisk tråd og der øses gavmildt af en omfattende viden. Bogen er anbefalelsesværdig for enhver med interesse i brudfladen mellem filosofi, psykologi, religion og det 20. århundredes idéhistorie. Udover at levere et vigtigt bidrag til forståelsen af psykologien, både som videnskabelig disciplin, og som fundament for vores moderne kultur og selvforståelse, består den egentlige for- tjeneste utvivlsomt i oparbejdelse af de videnskabshistoriske og videnskabsteoretiske diskussioner, og i en genoptagelse af diskussionen af begrebet om det ubevidste. Sidstnævnte ikke mindst, idet der peges på vigtigheden af en fornyet diskussion af begrebet om det ubevidste, der rækker ud over den sædvanlige interesse for Freud, og som går mere grundigt til værks end den vage betegnelse af det ubevidste, som blot en negation af det rationelle. En fornyet diskussion, der tager tråden op fra den diskussion af forskellige former for det ubevidste, der i de senere år særligt har været genstand for fornyet interesse indenfor Schelling-, Schopenhauer- og Nietzsche-forskningen. Et forskningsområde der herhjemme hidtil har været overset, men ikke desto mindre fortjener stor opmærksomhed.

Martin Pasgaard-Westerman